

Türkiye Kamu Denetçiliği İle Tanışacak

12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylaması ile halkın % 58'i tarafından kabul edilen 26 maddelik Anayasa değişikliği sonucunda Kamu Denetçiliği Kurumunun (ombudsmanlık) kurulması nihayet kesinleşmiştir.

12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halk oylaması ile halkın % 58'i tarafından kabul edilen 26 maddelik Anayasa değişikliği sonucunda Kamu Denetçiliği Kurumunun (ombudsmanlık) kurulması nihayet kesinleşmiştir. Çünkü 2006 yılında yapılan yasa Anayasa Mahkemesince vesayetçi bir anlayışla iptal edilmişti. Bilindiği gibi 28.09.2006 tarih ve 5548 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu Mecliste aynen kabul edilmişti. Ancak, Anayasa Mahkemesi 01.11.2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 27.10.2006 tarihli ve E. 2006/140, K. 2006/33 sayılı Kararıyla, söz konusu Kanunun yürürlüğünü önce durdurmuş, 25.12.2008 günlü ve E. 2006/140, K. 2008/15 sayılı kararı ile de, yasanın tümünü oybirliği ile iptal etmiş ve bu karar, 4 Nisan 2009 tarihinde Resmî Gazete`de yayımlanmıştı. Böylece Türkiye, yasama çalışması olarak 4 yıl, mutfak çalışması olarak 20 yıl boyunca yaptığı bu çalışmanın semeresini nihayet 12 Eylül 2010 tarihinde almış bulunmaktadır.

Türkiye`de ilk kez olarak kurulacak bu kurumu daha yakından tanımak gerekmektedir. Henüz uyum yasası çıkmadığı için, burada kamu denetçiliği kavramı evrensel hukuka göre yorumlanmaktadır.

1. Ombudsman kelimesi hangi dilden gelmektedir ve anlamı nedir?

Ombudsman kelimesi İsveç dilinde delege, avukat, vekil veya bir diğer kişi veya kişiler tarafından o kişi veya kişiler adına hareket etmeye ve onların haklarını korumaya yetkili kılınmış kimseyi ifade etmek için kullanılır. Kurum olarak ise Parlamento tarafından Parlamento`yu temsil etmek üzere seçilmiş kimse veya kimseleri simgelemektedir.

2. Ombudsmannın Türkçe anlamı nedir?

Ombudsman`ın Türkçe karşılığı olarak kamu denetçisi, arabulucu, kamu hakemi, medeni hakların savunucusu, parlamento komiseri gibi kavramlar kullanılmaktadır. Türkiye`de ombudsman yerine gerek Anayasa ve gerekse yasa, kamu denetçisi kavramını kullanmaktadır. Kamu denetçiliği kavramının ombudsman kavramının karşılığı olup olmadığı doktrinde tartışılmaktadır.

3. Diğer ülkeler kamu denetçisi (ombudsman) yerine hangi kelime veya kavramı kullanmaktadır?

Bu kurum, bazı ülkelerde “ombudsman” (İskandinav Ülkeleri, İspanya, Portekiz gibi); bazı ülkelerde ise başka isimlerle anılır; ör. İspanya`da “defensor del pueblo” (**halkın savunucusu**), Avusturya`da “Volksanwalt” (**halk avukatı**), Fransa`da “mé diateur de la ré publique” (**Cumhuriyet arabulucusu**), Fas ve Suudi Arabistan gibi Arap Ülkelerinde “**Vali el Mezalim**” (Mazlumların Valisi) diye isimlendirilir.

4. Kamu denetçisini nasıl tarif edersiniz?

Kamu denetçisi ilke itibariyle parlamento tarafından atanan, yönetimin mağdur ettiği bireylerin hiçbir şekilde bağlı olmaksızın yaptıkları şikayetler üzerine harekete geçen, geniş bir soruşturma ve araştırma yetkisi ile donatılmış olan, yapılan haksızlıkları ortaya koymak, takdir yetkisinin kötüye kullanılmasını engellemek, mevzuata saygılı olmayı ve uygun hareket etmeyi temin etmek, hakkaniyet önlemlerini salık vermek ve nihayet kamu hizmetlerinin daha iyi görülmesi için gerekli reformların yapılması önerilerinde bulunmak amaçlarını güden bir kamu görevlisidir.

5. Kamu denetçiliği menşe olarak bir Türk/Osmanlı Kurumu mudur?

Evet.Kamu denetçiliği, Osmanlı'daki sivil toplum kuruluşu olan Ahilik ile Yargı kurumundan esinlenerek İsveçliler tarafından kurulmuş ve oradan da tüm dünyaya yayılmış olan bir kurumdur.

6. Kamu denetçiliği Osmanlı'dan Avrupa'ya nasıl geçmiştir?

Bilindiği gibi, tarihimizde “Demirbaş Şarl” olarak tanınan **İsveç Kralı 12. Karl**, Osmanlı-Rus savaşı nedeniyle Padişah III. Ahmet döneminde Osmanlı'ya sığınır. Kral, Edirne civarındaki Demirtaş Paşa konağında 5 yıl kadar konuğumuz olur. Bu arada bizden biri olarak benimsenir ve “Demirbaş Defteri”ne kaydedildiği için Demirbaş Şarl diye anılır. (Demirbaş Şarl'ın bir fotoğrafı halen İsveç'in Ankara Büyükelçiliğinde mevcuttur). İşte bu zat, ülkesinde kendisinin yokluğunda baş gösteren yolsuzlukların önlenmesi için kurumlarımızı incelemiş ve 1713 yılında ülkesinde Ombudsmanlık Kurumu'nu kurmuştur. [1] Bu kurumun bir Türk Kurumu olduğunu, İsveçliler de diğer ülke temsilcileri de uluslar arası toplantılarda sürekli dile getirmektedirler.MeselaAvrupa Birliği Ombudsmanı Yunanistanlı Nikiforos, **Fransız** Ombudsmanı Jean Paul Delevoye ve **İsveç** Parlamento Ombudsmanı gibi zatlar, ombudsmanlığın Osmanlı'daki bir kuruma dayandığını defalarca belirtmişlerdir.

7. Yolsuzluk konusunda kamu denetçisinin görevi var mıdır?

Evet. Görevini kötüye kullanma, rüşvet, rant sağlama, hırsızlık, adam kayırmacılık, torpil, bürokratik taassup gibi yolsuzluklar hep kötü yönetimler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Ombudsmanlık, iyi yönetim için gerekli görülmektedir. Kötü yönetimin bir ürünü olan yolsuzlukla mücadelede en etkili önlemin ombudsmanlık olduğu kabul edilmektedir. Ombudsmanlık, İsveç'te ilk defa 1713 yılında ülkede yolsuzluğun had safhaya ulaştığı bir dönemde ortaya çıkmıştır. **İngiltere**'de 1954 yılında Tarım Bakanlığı'ndaki görevlilerin, köylülere ait olan bir araziye hukuk dışı yollardan el koymalarıyla ortaya çıkan skandal, ombudsmanlığın kurulmasında etkili olmuştur.

8. Demokrasinin gelişmesinde, şeffaflaşmada ve sivil toplumun oluşmasında kamu denetçiliğinin önemli katkıları var mıdır?

Kamu denetçisinin aynı zamanda demokrasinin gelişmesinde, sivil toplumun oluşmasında önemli katkıları tespit edilmiştir. Kamu denetçiliği, demokratikleşmede, şeffaflaşmada ve yolsuzlukla mücadelede başarılı olmuştur.

9. Dünyada ilk resmi kamu denetçisi ne zaman ve nerede atanmıştır?

Dünyada ilk resmi Ombudsman, 1809 tarihinde İsveç'te Demirbaş Şarl'ın görüşü doğrultusunda kurulmuştur. Uygulama başarılı olunca da 1809'da İsveç'te anayasal bir kurum

haline getirilmiştir. Finlandiya 1919, Norveç 1959, Danimarka 1954 yılında ombudsmanlık sistemine geçmiştir.

Kurumun ortaya çıktığı ülke olan **İsveç**'te ombudsmanın görevi, insan hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla hükümet üyeleri dışındaki tüm kamu güçlerinin (Yargı ve Ordu dâhil) denetlenmesidir.

10. Ombudsmanlık ne zaman Avrupa'dan Pasifiklere doğru yayılmıştır?

Bu kurum 1962 yılında bir sıçrama yaparak Avrupa'dan Pasifik'e atlamıştır. Yeni Zelanda da Danimarka'yı örnek alarak kendi ulusal değerlerini koruyan bir ombudsmanlık bürosu kurmuştur.

11. Kamu denetçisi yargıya müdahale edebilir mi? Ombudsman-yargı ilişkisi nedir?

Ombudsman yargıya müdahale edemez. Ombudsmanlığın görev alanı, kamu gücü ile bireyler arasındaki ilişkilere dir. Kamu denetçilerinin görevleri, bireylerin temel haklarının korunması veya yönetimin karşısında zor durumda kalan yurttaşlara yardım etmektir. Kamu denetçisi bir yargıç değildir, yargı ile birey arasında yer alır, yargıya gidecek sorunları azaltmaya gayret eder.

12. Kamu denetçisinin görevleri nelerdir?

Genellikle kamu hizmeti gören kurumları kapsamaktadır. **Görevi**, kişi hak ve özgürlüklerini savunmak, yurttaşları yönetime karşı korumak, kötü yönetimden doğan haksızlıkları önlemek amacıyla yönetimin iyileştirilmesine çalışmaktır. Hak ve özgürlüklerin koruyuculuğu görevini üstlenen kamu denetçileri, kendilerine aracısız olarak ulaşan şikâyetler üzerine veya resen harekete geçmekte ve yönetim tarafından uygulanan kanunların kötüye kullanılmasında ya da temel hakların korunması dahil, gerekli bütün hallerde soruşturma görevini yerine getirmektedirler.

Geniş soruşturma yetkisi kamu denetçisini yönetim mekanizmasının içine götürerek gerçeği olduğu gibi ortaya çıkarmasına ve sıradan bir yurttaşın sahip olmadığı, idari işlemlerin gerçek tarafını öğrenmesine imkân vermektedir.

13. Kamu denetçisi idareye çözüm üretebilir mi?

Kamu denetçisi "çıkarlardan bağımsız" olarak inceleme ve soruşturmalarını yürütmekte, çözümler önermekte bunları kamuya açıklamaktadır.

14. Kamu denetçisinin çalışma yöntemi nedir?

Kamu denetçisi, hükümet birimleri, memurları ve çalışanları hakkındaki şikâyetleri alan, şikâyet üzerine veya kendi isteği doğrultusunda harekete geçen ve araştırma yapan, aksaklıkları gidermek için izlenecek yollar hakkında tavsiyede bulunma ve rapor hazırlama yetkisine sahip, bağımsız bir kişidir.

15. Parlamento Ombudsmanı Nedir?

İsveç'te 4 önemli ombudsmandan biri parlamento ombudsmanıdır. Parlamento Ombudsmanı parlamento tarafından seçilmiş ve parlamentoya dayanan, yurttaş başvurularını aracısız (direkt) olarak kabul eden, kamu yönetimine karşı yurttaşların hak ve özgürlüklerini korumakla görevli, kamunun gerçekten güvenini kazanmış ve herkesçe tanınan kişidir.

16. Kamu denetçiliği çeşitleri hakkında bilgi verir misiniz?

Bugün uluslararası düzeyde, devlet düzeyinde ve yerel yönetimler düzeyinde görev yapan ombudsmanların yanında, **ihhtisas** ombudsmanlarına (askeri, tüketici, çocuk, sinema, basın ombudsmanları gibi), **tıcarı** ombudsmanlara (banka, sigorta, taşımacılık ombudsmanları gibi) ve **buldukları yerlere göre** (aile, üniversite) ombudsmanlarına rastlanılmaktadır.

17. Kamu denetçisinin görev alanını tarif eder misiniz?

Ombudsmanın görevi kamu otoriteleri ile bireyler arasındaki ilişkiler nedeniyle ortaya çıkan sorunlarla ilgilenmektir. Ombudsman, kamu yönetimine karşı bireylerin şikayetlerini kabul eder ve yaratılan sorunlara bir çözüm getirir. Kamu otoriteleri hep birlikte ya da seçenekli olarak, (Devlet, yerel yönetimler ve bağımsız kamu yönetim ve müesseseleri) ombudsmanın görev alanına girmektedir.

Ombudsmanların her türlü dosyaya ulaşabilme, gerektiğinde birimleri denetleyebilme yetkileri bulunmaktadır.

18. Kamu denetçisinin eşitlik konusunda görevleri var mıdır?

Kamu denetçileri kamu otoritelerine karşı birey haklarını savunurken bu otoriteler tarafından yapılan işlemleri, bir işlemde bulunması gereken tüm nitelik ve kalite bakımından olduğu kadar **eşitlik** ilkesi bakımından da inceleyebilmektedirler.

19. Kamu denetçisinin kötü yönetimi iyileştirmek konusunda görevleri nelerdir?

Kamu denetçileri yapılan haksızlıkların nedenlerini bulmak için sistematik araştırmalara girişir ve böylece **mevcut yönetimi iyileştirmek** amacıyla önerilerde de bulunurlar. Hak ve özgürlüklerin savunucusu olarak görüldükleri ülkelerde sadece **kötü yönetim** olarak adlandırılacak olaylarla kendilerini sınırlandırmazlar.

İdari işlemle ilgili her türlü belge ve bilginin ombudsmana verileceği, aykırı davranışların ise cezalandırılacağı hüküm altına alınmaktadır.

Her türlü bilginin verilmesi zorunluluğu yönetime “aleyhteki kararlarını da gerekçeli olarak hazırlama yükümlülüğü” getirmektedir ki, bu ombudsmanların yönetim alanında halka dönüklük açısından gerçekleştirdikleri en önemli katkılardan biridir.

Kamu denetçilerine, yasalarla, dosyaların tamamına girme hakkının verilmesi idari işlemlerde açıklık ilkesinin yerleşmesine de öncülük etmektedir.

Kamu denetçileri yaptıkları denetimlerin sonuçlarına göre, disiplin soruşturmaları başlatma, yargıya başvurma, Anayasa'ya aykırılık başvurusunda bulunma, yasa ya da diğer düzenlemelere ilişkin reform önerilerinde bulunma yetkilerine de sahip bulunmaktadır.

Genellikle kamu denetçisi yönetimin her türlü imkânından yararlanabilmekte, istek halinde kamu yönetimi her türlü desteği sağlamakla yükümlü tutulmaktadır.

20. Kamu denetçisinin parlamento ile ilişkisi nedir?

Bazı durumlarda kamu denetçileri tüm çabalarına karşın bazı işlemleri hakkaniyetli bir hale getiremezler. Bu durumda kamu denetçisi için yapılacak şey, parlamentoya o konunun düzeltilmesiyle ilgili öneriler sunmaktır. Kamu denetçisinin temel işlevi yönetimin yurttaşlarla ilişkilerindeki eksik ve yanlışları ortaya koymak, yönetimin yurttaşa karşı olan kararlarını düzeltmemesi halinde de bunu Parlamento'ya bildirmektir.

Kamu denetçisi bağımsız bir statüye sahiptir. Kamu denetçilerinin parlamento tarafından atanması bağımsızlık yanında ombudsmanın otoritesinin de kaynağı olmaktadır. Kamu denetçisini atayan kurum itibarını ombudsmana yansıtmakta, dolayısıyla atanma ve görevden alınma biçimleri kamu denetçisinin statüsünün belirleyicisi olmaktadır.

Kamu denetçisi başarısızlık, yetersizlik, görev ihmalkârlığı veya iletişimsizlik söz konusu olduğunda, parlamento tarafından görevden alınabilmektedir.

[1] Bengt Wieslander, **The Parliamentary Ombudsman in Sweden**, Second revised edition, Stockholm, Sweden 2005, s. 13.

Alıntılar (İktibas) Konusunda Açıklamalar

Bu çalışmadan yapılacak alıntılarda (iktibaslarda) 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35'inci maddesinde öngörülen şu şartlara uyulmalıdır: **(1)** İktibas, bir eserin "*bazı cümle ve fıkralarının*" bir başka esere alınmasıyla sınırlı olmalıdır (m.35/1). **(2)** İktibas, maksadın haklı göstereceği bir nispet dâhilinde ve münderecatını aydınlatmak maksadıyla yapılmalıdır (m.35/3). **(3)** İktibas, belli olacak şekilde yapılmalıdır (m.35/5) [Bilimsel yazma kurallarına göre, aynen iktibasların tırnak içinde verilmesi ve iktibasın üç satırdan uzun olması durumunda iktibas edilen satırların girintili paragraf olarak dizilmesi gerekmektedir]. **(4)** İktibas ister aynen, ister mealen olsun, eserin ve eser sahibinin adı belirtilerek iktibasın kaynağı gösterilmelidir (m.35/5). **(5)** İktibas edilen kısmın alındığı yer belirtilmelidir (m.35/5).

Ayrıca Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulunun 18 Şubat 1981 tarih ve E.1980/1, K.1981/2 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararına göre kararına göre, "İktibas hususunda kullanılan eser sahibinin ve eserinin adı belirtilse bile eser sahibi, haksız rekabet hükümlerine dayanarak Borçlar Kanununun 49. maddesindeki koşulların gerçekleşmesi halinde manevi tazminat isteyebilir". Bu sayfaya izin almadan link verilebilir. Ancak, bu web sayfası, önceden izin alınmaksızın ne suretle olursa olsun, kopyalanamaz, çoğaltılamaz, tekrar yayınlanamaz, dağıtılamaz, başka internet sitelerine metin olarak konulamaz.

Yukarıdaki şartlara uygun olarak alıntı yapılırken bu çalışmaya şu şekilde atıf yapılması önerilir:

Fendoğlu Hasan T. "Türkiye Kamu Denetçiliği İle Tanışacak"
<http://www.hasantahsinfendoğlu.com/> / <http://www.sde.org.tr/> (20.09.2010)